

ללאור

שלמות בהפרשת תרומות ומעשרות

ארץ ישראל ועם ישראל

בעומדנו בכניסה לארץ ישראל, מצווה אותנו התורה (דברים י"ג, כ"ב) על הפרשת תרומות ומעשרות: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". במצווה זו יש שני חלקים: א. הפרשה ב. נתינה. ההפרשה נעשית על ידי הבעלים בלבד, והנתינה נעשית בהשתתפות הכוהן, הלוי והעני - מקבלי המתנות. ההפרשה מחברת אותנו אל עבודת הקרקע של החקלאי, הבא אל אדמתו הקדושה, זורע בדמעה וקוצר ברנה, ומפריש תרומות ומעשרות מפרותיה הקדושים של ארץ ישראל. כאשר עובד האדמה נותן את התרומות והמעשרות למי שהתורה ציוותה אותו לתת לו, מתגלה עם ישראל לכל מדרגותיו: כוהנים, לויים וישראלים, שיחד הם עם גדול וחזק. שני חלקי המצווה יחד, מחברים את ארץ ישראל (ההפרשה) ועם ישראל (הנתינה).

תורת ישראל

מעשר שני הוא מיוחד בכך שאין נותנים אותו לאחרים, אלא בעל הפירות אוכלו בירושלים. על מעשר זה אנו לומדים בפרשתנו (דברים י"ד, כ"ג): "ואכלת לפני ד' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם... למען תלמד ליראה את ד' אלוקיך כל הימים". מעשר שני מלמד אותנו יראת ד'. התוספות (בב"ת כא ע"א ד"ה כי מציון) מסביר שכשבא בעל הפירות לירושלים, היה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, והיה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה. 'משך חכמה' משלים הסבר זה ומבאר את דרשת חז"ל (יבמות צג ע"א): "כל הימים - אלו שבתות וימים טובים", שהכוהנים עוסקים בעבודה כל השבוע, אולם בשבת אין מביאים נדרים ונדבות, על כן הם פנויים ללמד את העם תורה. ולכן במשך השבוע הוא לומד יראה מהעבודה בבית המקדש ואילו בשבתות הוא לומד תורה מהכוהן עצמו. למדנו מכאן שהמטרה של הבאת המעשר השני ואכילתו בירושלים, היא לימוד תורת ישראל.

וכך בהפרשתנו את כל התרומות והמעשרות אנו מאחדים את תורת ישראל, ארץ ישראל ועם ישראל.

ההפרשה בימינו

כשנכנסנו לארץ לאחר כיבוש ונחלה, כל אחד פנה לגפנו ולתאנתו, גידל את

ירקותיו בגינה, נתן לכוהן וללוי את החלק הראוי להם, וכך התנהלה המערכת של הפרשת תרומות ומעשרות כהלכתה. בימינו כאשר אדם מפריש תרומות ומעשרות, מתעוררות בפניו שתי שאלות מרכזיות: הראשונה היא, מיהו הלוי ומיהו העני? כאשר עם ישראל ישב על אדמתו, והכוהנים והלויים עבדו לפני ד', כל אחד ידע מיהו כוהן ומיהו לוי, כמו כן ידעו מיהו עני לפי הקרבנות שהקריב (מנחה, קרבן עולה ויורד), אולם בימינו, כיצד נדע מיהו לוי ומיהו עני? השאלה השנייה היא, האם אין בנתינת חלקי פרי או ירק זלזול בלוי, בכוהן או בעני? כל אחד יכול לתאר לעצמו מה תהיה תגובת העני או הלוי שיקבל חלק מעגבנייה ומלפפון או אפילו עגבנייה שלמה, אלו פנים חמוצות יראה לנותן? בעבר, היה האוכל מצרך יקר, ואם אדם נתן לכוהן ללוי ולעני כמויות קטנות ביותר, אפילו את נתינתו המועטת, היו מקבלי התרומות והמעשרות מעריכים, כיוון שכל דבר היה בעל ערך. אולם במציאות של ימינו, נתינה מועטת יש בה זלזול במקבל. שאלות אלו מטרידות את נותן המעשרות של ימינו.

ללוי ולעני

השאלה מי הם הלוי והעני, הביאה לידי מחשבה, שאין לתת ללוי ולעני את מעשרותיהם עד שיביאו ראיה שהם ראויים לכך, כהדרת חז"ל: "המוציא מחברו עליו הראיה". אולם, יש במחשבה זו משום פגיעה במסורת ישראל ובחזקות העוברות מדור לדור. הרי אנו נותנים לכוהנים לברך את עם ישראל באהבה, אנו פודים את הבנים אצל הכוהנים, ופודים בכור בהמה אצל הכוהן, מכיוון שאנו סומכים על חזקת כהונה; כן עלינו לסמוך על חזקת הלוויה, ואין לחוש שמא הלוי איננו לוי. גם לגבי העני בימינו, אנו יודעים שיש עניים רבים, העונים להגדרה ההלכתית של עני. יש להוסיף, שאפילו אם נקבל את הסברא שהלוי והעני צריכים להביא ראיה על חזקתם, עדיין אין זה מתיר לנו לאכול את חלקם, ולגזול את המתנות שהתורה זיכתה להם.

על כן עלינו לחזור ולתת ללוי ולעני את החלקים הראויים להם, כפי שהתורה ציוותה עלינו.

כמות הנתינה

כדי לאפשר את נתינת המעשרות ללוי

ולעני אפילו בכמויות קטנות, וכדי שהפרשה זו תיעשה בדרך מכובדת, עלינו לחזור לתקנה הקדומה של נתינה ל'מכירי כהונה ומכירי עניים'.

המפריש נותן לכוהן, ללוי ולעני שהוא מכירם ורגיל לתת להם מפירותיו. ההרגל הזה גורם לכך שכל שאר המקבלים (כוהנים, לויים ועניים) מתייאשים מקבלת הפירות והירקות של המעשרות מאותו אדם, ולכן בשעה שאומר אדם שפירות אלו הם מעשר ראשון או מעשר עני, מיד זוכים הלוי והעני שהוא מכיר - בפירות. כך מתקיימת מצוות נתינת פירות המעשר, ישירות מהמגדל למקבל. כדי להיות 'מכיר' של המקבל, צריך בעל השדה להבטיח למקבל שהוא ייתן את כל מעשרותיו אך ורק לו. אין הנותן יכול לתת פעם ללוי זה ופעם לחברו, אלא מיוחד לוי אחד ועני אחד. בימינו פעולה זו נעשית על ידי חתימה על חוזה שבו מצהיר הנותן: 'הנני נותן את הפירות והירקות החייבים במעשר ראשון ועני אך ורק לעניים ולויים שאני מעוניין בהם'. מכיוון שבעל הפירות הוא הבוחר את העני והלוי שייתן להם, יכול הוא להיות רגוע, שנתן את המעשרות לראויים לקבלם.

פעולה זו גורמת לעני וללוי לזכות בפירות מעשר ראשון ומעשר עני. אולם נשאלת השאלה, כיצד יישארו הפירות ברשות הבעלים, ולא יעבירו אותם ללוי ולעני? לצורך התשובה לשאלה זו, יש להוסיף פעולה נוספת, שהיא מתן הלוואה מבעל הפירות ללוי או לעני. סך הלוואה מוגדר מראש על פי ערך המעשרות שלדעת בעל הפירות יפריש וייתן. סכום זה ניתן בהלוואה ללוי או לעני, והוא צריך לפרוע הלוואה זו. בשעה שהלוי או העני זכו בפירות, כביכול אומרים הם לבעל הפירות: 'קיבלתי ממך כמות מסוימת של פירות, הנני מחזיר לך את הפירות הללו כתמורה לחוב, ובכך מתקזז החוב שאני חייב לך בשווי הפירות שקיבלתי ממך'. העני והלוי קיבלו את פירות המעשר, אפילו כמות קטנה ביותר, ובעל הפירות משאירם אצלו בתור פירעון להלוואה.

נתינה מכובדת זו מאפשרת לנו לחזור ולקיים את מצוות המעשרות כהלכתה, ויהי רצון שיקויימו בנו דברי הנביא מלאכי (ב', י'): "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי... והריקותי לכם ברכה עד בלי די".